

Категорія справи № 402/428/16-ц: **Цивільні справи (до 01.01.2019); Позовне провадження; Спори, що виникають із сімейних правовідносин.**

Надіслано судом: **не визначено**. Зареєстровано: **25.10.2018**. Оприлюднено: **26.10.2018**.

Дата набрання законної сили: **17.10.2018**

Номер судового провадження: **14-327цс18**

Верховний
Суд

ПОСТАНОВА

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

17 жовтня 2018 року

м. Київ

Справа № 402/428/16-ц

Провадження № 14-327цс18

Велика Палата Верховного Суду у складі:

головуючого судді Князева В. С.,

судді-доповідача СитнікО. М.,

суддів: Антонюк Н. О., Бакуліної С. В., Британчука В. В., Гудими Д. А., Данішевської В. І., Золотнікова О. С., Кібенко О. Р., Лобойка Л. М., Лященко Н. П., Прокопенка О. Б., Рогач Л. І., Саприкіної І. В., Ткачука О. С., Яновської О. Г.

учасники справи:

позивач - ОСОБА_3,

відповідач - ОСОБА_4,

третя особа - орган опіки та піклування Йосипівської сільської ради Ульянівського району Кіровоградської області (далі - орган опіки та піклування),

розглянула в порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_4 - ОСОБА_5

на рішення Ульянівського районного суду Кіровоградської області від 20 грудня 2016 року у складі судді Терновенко А. В. та ухвалу Апеляційного суду Кіровоградської області від 07 лютого 2017 року у складі колегії суддів Франко В. А., Потапенка В. І., Черненко В. В.

у цивільній справі за позовом ОСОБА_3 до ОСОБА_4, третя особа - орган опіки та піклування, про визначення місця проживання малолітньої дитини та

ВСТАНОВИЛА:

У травні 2016 року ОСОБА_3 звернувся до суду з указаним позовом, посилаючись на те, що із січня 2004 року по вересень 2007 року він та ОСОБА_4 перебували у фактичних шлюбних відносинах без реєстрації шлюбу, мають спільну дитину - сина ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, який після припинення фактичних шлюбних відносин залишився проживати зі своєю матір'ю ОСОБА_4 У березні 2016 року відповідачка переїхала до іншого міста на постійне місце проживання, однак малолітній ОСОБА_6 відмовився змінювати місце проживання у зв'язку з погіршенням відносин з матір'ю та її співмешканцем. Також дитина не бажає змінювати школу і хоче проживати з батьком. На думку позивача, син повинен проживати саме з ним, оскільки на теперішній час він має власний бізнес, стабільний самостійний істотний дохід, його робочий день дозволяє відвозити сина до школи, займатися з ним підготовкою до уроків, проводити разом дозвілля та іншим чином піклуватися про нього. Крім того, він проживає разом зі своєю матір'ю, яка перебуває на пенсії та має сили й бажання доглядати за своїм онуком, коли позивача не буде вдома. Він проживає у будинку із сучасним ремонтом та обладнанням, де створені всі умови для проживання та виховання дитини, у сина є умови для занять і відпочинку, окрема кімната, яка облаштована дитячими меблями та комп'ютером, є полиці з дитячими книгами та іграшками. Крім того, позивач вважає, що зміна школи негативно вплине на психоемоційний стан дитини. Натомість відповідач не має постійного доходу для матеріального забезпечення умов проживання їхнього сина. Офіційно ОСОБА_4 не працевлаштована та мешкає у квартирі своєї знайомої в іншому місті. Позивач вважає, що проживання з ним відповідає інтересам сина. Він не чинитиме жодних перешкод для спілкування матері із сином і готовий зі свого боку сприяти тому, щоб дитина не була позбавлена піклування матері.

Посилаючись на викладене, ОСОБА_3 просив визначити місце проживання малолітнього сина ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, з ним за адресою: АДРЕСА_1

Рішенням Ульянівського районного суду Кіровоградської області від 20 грудня 2016 року позов ОСОБА_3 задоволено. Визначено місце проживання малолітнього ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, з батьком ОСОБА_3 за місцем постійного проживання батька на АДРЕСА_1.

Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що, незважаючи на принцип Декларації прав дитини, прийнятої резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року (далі - Декларація прав дитини), яким передбачено, що малолітня дитина може бути розлучена з матір'ю лише за виняткових обставин, суд при прийнятті рішення керується пунктом 1 статті 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, яким передбачено, що в усіх діях щодо дітей першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини, а зібрані у справі докази з урахуванням думки дитини та висновку органу опіки та піклування вказують на те, що проживання малолітнього ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, з батьком ОСОБА_3 найкраще забезпечить інтереси дитини.

Ухвалою Апеляційного суду Кіровоградської області від 07 лютого 2017 року апеляційну скаргу представника ОСОБА_4 - ОСОБА_5 відхилено. Рішення Ульянівського районного суду Кіровоградської області від 20 грудня 2016 року залишено без змін.

Ухвалу апеляційного суду мотивовано тим, що інтереси дитини у вирішенні цього спору є першочерговими і за сукупності доказів, наданих сторонами, обставин справи суд першої інстанції обґрунтовано дійшов висновку, що саме проживання з батьком відповідатиме інтересам дитини. Апеляційний суд також зауважив, що ОСОБА_4 зустрічного позову про визначення місця проживання дитини з нею до суду не подавала.

У касаційній скарзі, поданій у березні 2017 року до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, представник ОСОБА_4 - ОСОБА_5, посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій та направити справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Доводи, наведені в касаційній скарзі

Касаційну скаргу мотивовано тим, що суди не дослідили всіх наведених відповідачем обставин, указаних у запереченнях на позовну заяву. Суди не врахували принципу 6 Декларації прав дитини, яким передбачено, що малолітня дитина може бути розлучена з матір'ю лише за виняткових обставин, яких під час судового розгляду встановлено не було. Апеляційний суд розглянув справу, незважаючи на клопотання представника відповідача про неможливість прибуття в судові засідання у зв'язку з важкими погодними умовами, що є безумовною підставою для скасування судового рішення.

У червні 2017 року ОСОБА_3 подав до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ заперечення на касаційну скаргу, в яких посиляється на те, що судові рішення попередніх інстанцій є законними й обґрунтованими, а наведені в касаційній скарзі доводи висновків судів не спростовують. Позивач указує на те, що посилання в касаційній скарзі на неврахування доказів, чи недослідження будь-яких обставин судами є неправдивими, оскільки суди дослідили усі надані сторонами докази та з'ясували всі наведені обставини, а ОСОБА_4 протягом усього часу розгляду справи в суді першої інстанції штучно затягувала її розгляд, зловживаючи своїми процесуальними правами.

У червні 2017 року орган опіки та піклування подав до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ заперечення на касаційну скаргу, в яких указує на законність оскаржуваних судових рішень та просить відхилити касаційну скаргу, оскільки проживання малолітньої дитини сторін з батьком найкращим чином буде відповідати інтересам дитини.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 06 червня 2017 року відкрито касаційне провадження у справі за вказаною касаційною скаргою.

15 грудня 2017 року розпочав роботу Верховний Суд і набрав чинності Закон України від 03 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (далі - Закон № 2147-VIII), яким Цивільний процесуальний кодекс України (далі - ЦПК України) викладено в новій редакції.

Згідно із частиною третьою статті 3 ЦПК України в редакції цього Закону провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

У травні 2018 року справа надійшла до Верховного Суду.

Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 травня 2018 року справу призначено до розгляду у порядку спрощеного позовного провадження, а ухвалою від 27 червня 2018 року - справу передано на розгляд Великої Палати Верховного Суду з посиланням на статті 402, 404, підпункт 7 пункту 1 розділу XIII «Перехідні положення» ЦПК України, відповідно до яких суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів або палати (об'єднаної палати), передає справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо така колегія або палата (об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України.

Постановляючи ухвалу про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду, колегія суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду керувалася тим, що є підстави для відступу від висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, а саме статті 161 Сімейного кодексу України (далі - СК України) та принципу 6 Декларації прав дитини, викладених у раніше ухвалених постановках Верховного Суду України від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16 та від 12 липня 2017 року у справі № 6-564цс17.

Ухвалою Великої Палати Верховного Суду від 20 серпня 2018 року справу прийнято для продовження розгляду за правилами спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи за наявними в ній матеріалами, у порядку письмового провадження.

Позиція Великої Палати Верховного Суду

Заслухавши доповідь судді, перевіривши наведені в касаційній скарзі доводи та матеріали справи, Велика Палата Верховного Суду вважає, що касаційна скарга підлягає залишенню без задоволення, а судові рішення - без змін, при цьому також вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладеному в раніше ухвалених судових рішеннях Верховного Суду України.

Суди у справі, що розглядається, установили, що батьками малолітнього ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, є ОСОБА_3 та ОСОБА_4

У період із 2007 року до березня 2016 року дитина за спільною згодою батьків проживала з матір'ю ОСОБА_4. Із березня 2016 року дитина почала проживати з батьком, оскільки мати залишила постійне місце проживання у м. Благовіщенському та виїхала на місце постійного проживання до м. Херсона. Спір щодо місця проживання малолітньої дитини виник у сторін у травні 2016 року, після того, як ОСОБА_4 виявила бажання забрати дитину на постійне місце проживання до м. Херсона. Добровільної спільної згоди щодо визначення місця проживання малолітньої дитини за місцем проживання матері сторони не досягли. Із заявою про визначення місця проживання малолітньої дитини до органу опіки та піклування сторони не зверталися.

21 липня 2016 року розпорядженням першого заступника голови Благовіщенської районної державної адміністрації від 21 липня 2016 року № 174-р вирішено питання про право участі ОСОБА_4 у вихованні малолітнього сина та спілкуванні з ним, який, як встановлено,

проживає з батьком ОСОБА_3 на АДРЕСА_1.

Вирішуючи спір, який виник між сторонами у справі, суд керувався тим, що і позивач, і відповідачка мають позитивні характеристики.

Позивач працює на постійній основі в Приватному підприємстві «Агро форт» виконавчим директором, має постійний заробіток.

Починаючи з народження дитини до теперішнього часу батько бере участь у вихованні дитини, що підтвердила ОСОБА_4

Згідно з довідкою відділу державної виконавчої служби Ульянівського територіального управління юстиції від 18 травня 2016 року № 211/02/1 відсутня заборгованість з виплати аліментів.

На підтвердження позовних вимог позивач надав суду акти обстеження житлово-побутових умов від 27 квітня та 20 вересня 2016 року.

Відповідно до сертифіката про проходження профілактичного наркологічного огляду від 22 вересня 2016 року серії 10ААЕ № 112155 та висновку про стан здоров'я від 04 травня 2016 року ОСОБА_3 визнаний здоровим.

Відповідачка працює в Херсонській обласній клінічній лікарні на посаді фельдшера-лаборанта лабораторного відділення з 01 червня 2016 року.

Доказів про житлово-побутові умови ОСОБА_4 суду не надано.

Відповідно до сертифікату про проходження профілактичного наркологічного огляду від 23 травня 2016 року серії 2PPP № 808380 та довідок про стан здоров'я від 27 травня 2016 року ОСОБА_4 визнана здоровою.

На підставі зібраних у справі доказів суд вважав установленим, що ОСОБА_4, виїхавши на постійне місце проживання до м. Херсона, створила іншу сім'ю, перебуває у фактичних шлюбних відносинах з іншим чоловіком, з яким у малолітнього ОСОБА_6 склалися напружені відносини, про що заявив сам малолітній у своїй розповіді та підтвердила свідок ОСОБА_8 Крім цього, на час виїзду до м. Херсона ОСОБА_4 залишила свого малолітнього сина бабі ОСОБА_8, яка проживає в іншій місцевості, та яка передала малолітнього ОСОБА_6 його батькові ОСОБА_3 і повернулася по нього лише в травні 2016 року.

Висновком органу опіки та піклування від 08 грудня 2016 року визнано за доцільне визначити місце проживання малолітнього ОСОБА_6 з його батьком ОСОБА_3 за адресою: АДРЕСА_1.

Відповідно до статті 161 СК України, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення.

Згідно з абзацом другим принципу 7 Декларації прав дитини найкраще забезпечення інтересів дитини має бути керівним принципом для тих, на кому лежить відповідальність за її освіту і навчання; ця відповідальність лежить перш за все на батьках.

При розгляді справ щодо місця проживання дитини суди насамперед мають виходити з інтересів самої дитини, враховуючи при цьому сталі соціальні зв'язки, місце навчання, психологічний стан тощо.

Визначаючи місце проживання дитини з батьком, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, надав належну оцінку наявним у справі доказам, на підставі яких достатньо повно установив обставини, які мають значення для правильного вирішення справи.

Зокрема, зібрані докази свідчать про те, що позивач постійно піклується про дитину, бере участь у духовному та фізичному розвитку; за межами шкільного навчання дитина відвідує додаткові заняття з іноземної мови, гуртки, є членом клубу дитячого боулінгу (м. Умань); батько вчить з дитиною уроки; на час розгляду справи дитина надає більшої прихильності батькові; у позивача наявне упоряджене жиле приміщення, створено умови належного виховання та розвитку дитини. За бажанням малолітнього ОСОБА_6 батько не заперечує щодо спілкування з матір'ю та бабами.

Статтею 212 ЦПК України (у редакції, чинній на час розгляду справи в судах першої й апеляційної інстанцій) установлено, що суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жоден доказ не має для суду наперед установленого значення. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. Результати оцінки доказів суд відображає в рішенні, в якому наводяться мотиви їх прийняття чи відмови у прийнятті.

Зі змісту оскаржуваних судових рішень убачається, що суди надали належну оцінку зібраним у справі доказам, достатньо повно встановили обставини, які мають значення для правильного вирішення справи.

Суд правильно визначився з характером спірних правовідносин та нормами матеріального права, які підлягають застосуванню, повно та всебічно дослідив наявні у справі докази і надав їм належну оцінку згідно зі статтями 57-60, 212 ЦПК України (у редакції, чинній на час розгляду справи в судах першої й апеляційної інстанцій), правильно встановив обставини справи, внаслідок чого ухвалив законне й обґрунтоване рішення, яке відповідає вимогам матеріального та процесуального права.

Переглядаючи справу в апеляційному порядку, апеляційний суд із дотриманням вимог статей 303, 304 ЦПК України (у редакції, чинній на час розгляду справи в судах першої й апеляційної інстанцій) перевіряв наведені в апеляційній скарзі доводи та навів висновки на їх спростування, внаслідок чого постановив законну й обґрунтовану ухвалу, яка відповідає вимогам статті 315 цього Кодексу.

Наведені в касаційній скарзі доводи зводяться до переоцінки доказів, що згідно з положеннями статті 400 ЦПК України не належить до повноважень суду касаційної інстанції.

Стосовно постанов Верховного Суду України від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16 та від 12 липня 2017 року у справі № 6-564цс17, від висновків яких щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, а саме статті 161 СК України та принципу 6 Декларації прав дитини бажає відступити колегія суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, Велика Палата Верховного Суду зазначає таке.

Відповідно до частини першої статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Суддя, здійснюючи правосуддя, керується верховенством права (частина перша статті 129 Конституції України). Аналогічний припис закріплений у частині першій статті 10 ЦПК України.

Елементом верховенства права є принцип правової визначеності, який, зокрема, передбачає, що закон, як і будь-який інший акт держави, повинен характеризуватися якістю, щоб виключити ризик свавілля.

Згідно з практикою Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ), поняття «якість закону» означає, що національне законодавство повинне бути доступним і передбачуваним, тобто визначати достатньо чіткі положення, аби дати людям адекватну вказівку щодо обставин і умов, за яких державні органи мають право вживати заходів, що вплинуть на конвенційні права цих людей (пункт 39 рішення від 24 квітня 2008 року у справі «С.С. та інші проти Болгарії», заява № 1365/07; пункт 170 рішення від 09 січня 2013 року у справі «Олександр Волков проти України», заява № 21722/11).

Як неодноразово зазначав ЄСПЛ, формулювання законів не завжди чіткі. Тому їх тлумачення та застосування залежить від практики. І роль розгляду справ у судах полягає саме у тому, щоб позбутися таких інтерпретаційних сумнівів з урахуванням змін у повсякденній практиці (пункти 31, 32 рішення від 11 листопада 1996 року у справі «Кантоні проти Франції», заява № 17862/91; пункт 65 рішення від 11 квітня 2013 року у справі «Веренцов проти України», заява № 20372/11).

Принцип правової визначеності, на думку ЄСПЛ, вимагає, щоб при остаточному вирішенні справи судами їх рішення не викликали сумнівів (пункт 61 рішення від 28 жовтня 1999 року у справі «Брумареску проти Румунії», заява № 28342/95). Якщо конфліктна практика розвивається в межах одного з найвищих судових органів країни, цей суд сам стає джерелом правової невизначеності, тим самим підриває принцип правової визначеності та послаблює довіру громадськості до судової системи (пункт 123 рішення від 29 листопада 2016 року у справі «Парафія греко-католицької церкви у м. Люпені проти Румунії», заява № 76943/11). Судові рішення повинні бути розумно передбачуваними (пункт 36 рішення від 22 листопада 1995 року у справі «С. В. проти Сполученого Королівства», заява № 20166/92).

Надана судам роль в ухваленні судових рішень якраз і полягає в розвіюванні тих сумнівів у тлумаченні, які існують. Оскільки завжди існуватиме потреба у з'ясуванні неоднозначних моментів і адаптації до обставин, які змінюються (пункт 65 рішення ЄСПЛ від 11 квітня 2013 року у справі «Веренцов проти України», заява № 20372/11; пункт 93 рішення від 21 жовтня 2013 року у справі «Дель Ріо Прада проти Іспанії», заява № 42750/09).

У справі, що розглядається, суди попередніх інстанцій керувалися тим, що, незважаючи на принцип 6 Декларації прав дитини, яким передбачено, що малолітня дитина може бути розлучена з матір'ю лише за виняткових обставин, суд при прийнятті рішення надає перевагу частині першій статті 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року та керується цією нормою, яка передбачає, що в усіх діях щодо дітей першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини, а зібрані у справі докази з урахуванням думки дитини та висновку органу опіки та піклування вказують на те, що проживання малолітнього ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, з батьком ОСОБА_3 найкраще забезпечить інтереси дитини.

Натомість у постанові Верховного Суду України від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16, у якій також розглядалося питання визначення місця проживання малолітньої дитини, зазначено, що у принципі 6 Декларації прав дитини проголошено, що дитина для повного і гармонійного розвитку її особистості потребує любові і розуміння. Вона повинна, коли це можливо, рости під опікою і відповідальністю своїх батьків і в усякому випадку в атмосфері любові і моральної та матеріальної забезпеченості; малолітня дитина не повинна, крім тих випадків, коли є виняткові обставини, бути розлучена зі своєю матір'ю. При цьому суди в цій справі не встановили виняткових обставин у розумінні положень статті 161 СК України та принципу 6 Декларації прав дитини, які б свідчили про неможливість проживання дітей разом з матір'ю.

Подібні висновки про обов'язковість судів брати до уваги принцип 6 Декларації прав дитини про те, що малолітня дитина не повинна бути розлучена зі своєю матір'ю, крім тих випадків, коли є виняткові обставини, містяться й у постанові Верховного Суду України від 12 липня 2017 року у справі № 6-564цс17.

Таким чином, у зазначених постановках Верховний Суд України зробив висновок про те, що до правовідносин, що виникають з визначення місця проживання дитини, суди повинні обов'язково застосовувати норми принципу 6 Декларації прав дитини про недопустимість розлучення дитини з матір'ю, крім випадків, коли є виняткові обставини.

У статтях 8, 9 Конституції України встановлено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

У статті 10 ЦПК України визначений виключний перелік законодавчих актів, відповідно до яких суд повинен розглядати справи.

Згідно із частинами першою - п'ятою статті 10 ЦПК України суд при розгляді справи керується принципом верховенства права.

Суд розглядає справи відповідно до Конституції України, законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Крім того, суд застосовує інші правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України.

Також суд застосовує при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику ЄСПЛ як джерело права.

Суд застосовує норми права інших держав у разі, коли це передбачено законом України чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Відповідно до частини першої статті 2 Закону України від 29 червня 2004 року № 1906-IV «Про міжнародні договори України» (далі - Закон № 1906-IV) міжнародний договір України - укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

У пунктах «а», «б» частини першої статті 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року визначено, що для цілей цієї Конвенції «договір» означає міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі і регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування; «ратифікація», «прийняття», «затвердження» і «приєднання» означають, залежно від випадку, міжнародний акт, який має таке найменування і за допомогою якого держава виражає в міжнародному плані свою згоду на обов'язковість для неї договору.

Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року не є міжнародним договором у розумінні Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року та Закону № 1906-IV, а також не містить положень щодо набрання нею чинності. У зв'язку із цим Декларація прав дитини не потребує надання згоди на її обов'язковість Верховною Радою України і не є частиною національного законодавства України.

Декларація прав дитини не ратифікована Україною, не має офіційного перекладу українською мовою.

Таким чином, Декларація прав дитини не є міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Законодавство України не містить норм, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною.

Відповідно до частин першої, другої статті 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

У статті 141 СК України встановлено, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою статті 157 цього Кодексу.

За частинами першою, другою статті 161 СК України, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення.

Орган опіки та піклування або суд не можуть передати дитину для проживання з тим із батьків, хто не має самостійного доходу, зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, своєю аморальною поведінкою може зашкодити розвитку дитини.

При цьому під забороною розлучення дитини зі своєю матір'ю в контексті Декларації прав дитини слід розуміти не обов'язковість спільного проживання матері та дитини, а право на їх спілкування, турботу з боку матері та забезпечення з боку обох батьків, у тому числі й матері, прав та інтересів дитини, передбачених цією Декларацією та Конвенцією про права дитини від 20 листопада 1989 року.

У частині першій статті 3 цієї Конвенції закріплено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

При цьому положення вказаної Конвенції, яка ратифікована Верховною Радою України 27 лютого 1991 року, узгоджуються з нормами Конституції України та законів України, тому, як правильно вважала колегія суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, саме її норми зобов'язані враховувати усі суди України, розглядаючи справи, які стосуються прав дітей.

Відповідно до частин першої та другої статті 171 СК України дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні між батьками спору щодо її місця проживання.

Таким чином, з досягненням віку 10 років у дитини з'являється право не тільки бути вислуханою і почутою, але й право брати активну участь у вирішенні своєї долі, зокрема, у визначенні місця проживання. Лише в разі збігу волі трьох учасників переговорного процесу - матері, батька, дитини можна досягти миру і згоди.

Аналогічні положення закріплені у статті 12 Конвенції про права дитини, згідно з якою держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю.

Відповідно до статті 6 Європейської конвенції про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 року під час розгляду справи, що стосується дитини, перед прийняттям рішення судовий орган надає можливість дитині висловлювати її думки і приділяє їм належну увагу.

З цією метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства. Закріплення цього права підкреслює, що дитина є особистістю, з думкою якої потрібно рахуватись, особливо при вирішенні питань, які безпосередньо її стосуються.

Ухвалюючи рішення у справі «М. С. проти України» від 11 липня 2017 року (заява № 2091/13), ЄСПЛ указав на те, що при визначенні найкращих інтересів дитини в конкретній справі слід брати до уваги два міркування: по-перше, у найкращих інтересах дитини зберегти її зв'язки із сім'єю, крім випадків, коли доведено, що сім'я непридатна або неблагополучна; по-друге, у найкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагонадійним (пункт 100 рішення від 16 липня 2015 року у справі «Мамчур проти України», заява № 10383/09).

У зазначених справах ЄСПЛ не визначав обов'язкового врахування судами принципу 6 Декларації прав дитини.

Підсумовуючи, слід зазначити, що Декларація прав дитини не є міжнародним договором. Разом з тим положення Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікованої Верховною Радою України 27 лютого 1991 року, про те, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (стаття 3), узгоджуються з нормами Конституції України та законів України, тому саме її норми зобов'язані враховувати усі суди України, розглядаючи справи, які стосуються прав дітей.

У зв'язку з наведеним Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновків Верховного Суду України, висловлених у постановках від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16 та від 12 липня 2017 року у справі № 6-564цс17, щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, а саме статті 161 СК України та принципу 6 Декларації прав дитини, про обов'язковість брати до уваги принцип 6 Декларації прав дитини стосовно того, що малолітня дитина не повинна, крім тих випадків, коли є виняткові обставини бути розлучена зі своєю матір'ю. Велика Палата Верховного Суду вважає, що при визначенні місця проживання дитини першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини в силу вимог статті 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року.

Відповідно до вимог статті 1 ЦПК України (у редакції, чинній на час розгляду справи в судах першої й апеляційної інстанцій) завданнями цивільного судочинства є, зокрема, справедливий розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Аналогічне положення міститься у статті 2 ЦПК України у редакції Закону № 2147-VIII, згідно з частиною другою якої суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися завданнями цивільного судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі.

Суди при вирішенні цього спору врахували указані завдання цивільного судочинства з огляду на установлені обставини справи та зміст оскаржуваних судових рішень.

Згідно зі статтею 410 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін, якщо визнає, що рішення ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права. Не може бути скасоване правильне по суті і законне рішення з одних лише формальних міркувань.

З огляду на вказане, оскаржувані судові рішення у цій справі необхідно залишити без змін, а касаційну скаргу - без задоволення.

Керуючись статтями 400, 409, 410, 415, 416, 419 ЦПК України, Велика Палата Верховного Суду

ПОСТАНОВИЛА:

Касаційну скаргу представника ОСОБА_4 - ОСОБА_5 залишити без задоволення.

Рішення Ульянівського районного суду Кіровоградської області від 20 грудня 2016 року та ухвалу Апеляційного суду Кіровоградської області від 07 лютого 2017 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною й оскарженню не підлягає.

Головуючий суддя Суддя-доповідач В. С. Князєв О. М. Ситнік Судді:

Н. О. Антонюк Л. М. Лобойко

С. В. Бакуліна Н. П. Лященко

В. В. Британчук О. Б. Прокопенко

Д. А. Гудима Л. І. Рогач

В. І. Данішевська І. В. Саприкіна

О. С. Золотніков О. С. Ткачук

О. Р. Кібенко О. Г. Яновська